

Yuldosheva Yulduz Shuxrat qizi
Qarshi Irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti
Yer kadastrini va yer tuzish yoʻnalishi talabasi

DAVLAT YER KADASTRINI YURITISHDA GEODEZIK VA KARTOGRAFIK ISHLAR

Annotasiya: Davlat yer kadastrini Oʻzbekistonda eng rivojlangan kadastr turi hisoblanadi. Davlat yer kadastrini geodeziya va kartografiya bilan uzviy bogʻliq. Bunda Davlat yer kadastriga oid qonunlar, yuritish tartibi, geodeziya va kartografiyani tutgan oʻrni va ahamiyati haqida maʼlumot berilgan.

Kalit soʻzlar: Davlat yer kadastrini, Geodezik-kartografik taʼminlash, ekologik strategiya, infratuzilma loyihalari, boshqaruv qarorlari, global navigatsiya, geodezik koordinatalar tizimlari.

Аннотация: Государственный земельный кадастр является наиболее необходимым видом кадастра в Узбекистане. Государственный земельный кадастр неразрывно связан с геодезией и картографией. При этом дается информация о роли и значении законов о государственном земельном кадастре, порядке управления, геодезии и картографии.

Ключевые слова: государственный земельный кадастр, геодезико-картографическое обеспечение, экологическая стратегия, инфраструктурные управленческие решения, глобальная навигация, геодезические системы координат.

Abstract: State land cadastre is the most necessary type of cadastre in Uzbekistan. State land cadastre is inextricably linked with geodesy and cartography. In this, information is given about the role and importance of state land cadastre laws, management procedure, geodesy and cartography.

Key words: State land cadastre, Geodetic-cartographic provision, environmental strategy, infrastructure-based management decisions, global navigation, geodetic coordinate systems.

Davlat yer kadastrini - mamlakat hududining aniq va mukammal xaritalarini yaratish, ularni boshqarish, monitoring qilish va yangilashni taʼminlashda muhim oʻrin tutadi. Geodezik-kartografik taʼminlash, oʻz navbatida, davlatning hududiy nazorati, iqtisodiy rivojlanish, tabiiy resurslarni boshqarish va xalqaro chegaralarni belgilashda zarur vosita boʻlib xizmat qiladi. Yer kadastrining toʻgʻri tashkil etilishi va geodezik tizimlarning aniq ishlashi davlat siyosati, qonunlari, iqtisodiy rejalar va ekologik strategiyalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, geodeziya va kartografiya fanlarining rivojlanishi davlatning ijtimoiy va iqtisodiy barqarorligini taʼminlashda muhim rol oʻynaydi.

Davlat kadastrlari – bu davlatning yer resurslari, ularning holati va foydalanish tartibini nazorat qilish uchun amalga oshiriladigan hujjatli va xaritalash ishlari tizimi. Ular yer resurslarining toʻliq va aniq hisobini yuritish, ularni taqsimlash, foydalanish va ularga oid huquqiy munosabatlarni tartibga solish maqsadida yaratiladi.

Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat kadastrlari to'g'risida" gi qonun 2000-yil 15-dekabrda qabul qilingan.

Davlat yer kadastrı yerlarnı tabiiy xo'jalik va huquqiy maqomi, toifalari, sifat xususiyatlari va qiymati, yer uchastkalarining o'rni va o'lchamlari va ularni yer egalari, yerdan foydalanuvchilar, ijarachilar va mulkdorlar o'rtasidagi taqsimoti to'g'risidagi ma'lumotlar va hujjatlar tizimidan iborat.

Davlat yer kadastrı davlat kadastrlari yagona tizimini boshqa kadastr tizimlari va monitoringlarini yaratish va yuritish uchun fasoviy-huquqiy asosi hisoblanadi. Davlat kadastrlari yagona tizimiga kiritish uchun yer kadastr axborotining tarkibi va taqdim etish tartibi O'zbekiston Respublikasi yer resurslari geodeziya, kartografiya va davlat kadastrı davlat qo'mitasi tomonidan belgilanadi. Davlat Kadastrini yuritish ishlari davlat budjetidan va boshqa manbalar hisobidan mablag' bilan ta'minlanadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat yer kadastrı to'g'risida"gi qonuni 1998-yil 28-avgust kuni qabul qilingan.

Davlat yerkadastrı va ularni geodezik-kartografik ta'minlash

mamlakat hududining aniq va mukammal xaritalarini yaratish, ularni boshqarish, monitoring qilish va yangilashni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Geodezik-kartografik ta'minlash, o'z navbatida, davlatning hududiy nazorati, iqtisodiy rivojlanish, tabiiy resurslarni boshqarish va xalqaro chegaralarni belgilashda zarur vosita bo'lib xizmat qiladi. Yer kadastrning to'g'ri tashkil etilishi va geodezik tizimlarning aniq ishlashi davlat siyosati, qonunlari, iqtisodiy rejalari va ekologik strategiyalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, geodeziya va kartografiya fanlarining rivojlanishi davlatning ijtimoiy va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston Respublikasi Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastrı davlat qo'mitasining tumanlar yer tuzish va ko'chmas mulk kadastrı davlat korxonalari:

Mulkdorlardan, yer egalaridan, yerdan foydalanuvchilardan va ijarachilardan huquqiy holatda yer uchastkalarining tarkibida va yer uchastkalaridan foydalanishda yuz bergan o'zgarishlar to'g'risidagi ma'lumotlarni to'playdilar va natariyda tekshirilgandan keyin joriy o'zgarishlarni uch kun mobaynida yer kadastrı axborotiga kiritadilar;

Yer-kadastr daftarini va navbatchi yer kadastr xaritasini tashkil qiladilar va yuritadilar tuman yer resurslarining mavjudligi va sifat bo'yicha holati to'g'risidagi ma'lumotlar bazasini doimiy ravishda yangilab boradilar;

Har yili 15-yanvargacha Qoraqalpog'iston Respublikasi viloyatlar va Toshkent shahar yer resurslari va davlat kadastrı boshqarmalariga yerlarning miqdori va ulardan foydalanish to'g'risida hisobot taqdim etadilar.

Yer kadastrini yuritishda geodezik ishlar muhim rol o'ynaydi, chunki ular yerning aniq joylashuvini va o'lchovlarini belgilashga yordam beradi. Geodezik ishlar quyidagi asosiy faoliyatlarni o'z ichiga oladi:

- ★ Yer uchastkalarining chegaralarini aniqlash: Kadastr uchun yer uchastkalarining aniq o'lchovlarini olish, chegara nuqtalarini belgilash va bu nuqtalarni xaritalarga joylashtirish.
- ★ Topografik xaritalar va reyslarni tayyorlash: Hududning geodezik va topografik xaritalarini tuzish, bu esa yer uchastkalarining o'lchovlarini va mavjud infratuzilmasini aniqlashda yordam beradi.

- ★ Koordinatalar tizimiga asoslangan ishlov berish: Yer uchastkasining aniqligini ta'minlash uchun global navigatsiya va geodezik koordinatalar tizimlaridan foydalanish (masalan, GPS tizimlari).
- ★ Yer o'lchovlarini tekshirish va tasdiqlash: Kadastr ishlarini to'g'ri va ishonchli amalga oshirish uchun yer o'lchovlarini doimiy ravishda tekshirish va tasdiqlash.
- ★ Kadastr rejalarini tuzish: Geodezik ishlar asosida yerning kadastr rejalarini ishlab chiqish, bu yerning huquqiy holatini, o'lchamlarini va boshqa parametrlarini belgilaydi.
- ★ Yerlarni tekshirish va qiymatini baholash: Geodezik o'lchovlar orqali yerning qiymatini aniqlash va yer uchastkalarining potentsial foydalanish imkoniyatlarini baholash.

Umuman olganda, geodezik ishlar yer kadastrining asosiy elementlaridan biri bo'lib, ularning aniq bajarilishi yer resurslarini samarali boshqarish va mulk huquqlarini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Davlat yer kadastrini yuritishda kartografik ishlar muhim o'rin tutadi, chunki ular yer resurslarini to'g'ri va samarali boshqarish, yerlarni hisobga olish, rejalashtirish va monitoring qilishda yordam beradi. Kartografik ishlar orqali yerning geografik joylashuvi, hududiy chegaralari, foydalanuvchi maqsadlari va boshqa ko'plab parametrlari aniqlanadi. Bular quyidagilarga taalluqlidir:

1. Yerning joylashuvini aniqlash: Yerning aniq koordinatalarini va chegaralarini belgilash, shu bilan birga yer o'lchovlarini va tahlillarini o'tkazish.
2. Kartalar yaratish: Turli miqyosdagi kartalar (masalan, topografik, tematik, rejalashtirish kartalari) yaratish va yangilash. Bu kartalar yerlar bo'yicha aniqlik kiritadi va rasmiy hujjatlar uchun asos bo'ladi.
3. Yer tahlili va tasnifi: Kartografik materiallar orqali yerlarning turli kategoriyalarini tasniflash (qishloq xo'jaligi, sanoat, yashash joylari va boshqalar). Bu yerlarning samarali foydalanish va qayta taqsimlashga yordam beradi.
4. Geoinformatsion tizimlar (GIT): Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, masalan, GPS va GIS tizimlaridan foydalanib, yerlarning aniq joylashuvi va holatini tahlil qilish. Bu tizimlar kartografik ishlarga aniqlik kiritadi.
5. Yerlarni monitoring qilish: Yerlarning holatini kuzatish, ularni o'zgarishlarini qayd etish va tahlil qilish kartografik yordamida amalga oshiriladi.
6. Dasturiy ta'minot va ma'lumotlar bazalari: Yer kadastr bo'yicha ma'lumotlar bazalari va kartografik dasturlar yordamida yerlar haqidagi barcha kerakli ma'lumotlarni saqlash va yangilash.

Kartografik ishlar davlat yer kadastrining samarali yuritilishiga, yer resurslaridan oqilona foydalanishga va yer bilan bog'liq huquqiy muammolarni hal qilishga katta hissa qo'shadi.

Xulosa: Davlat yer kadastrini yuritishda geodezik va kartografik ishlar juda muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonlar yer resurslarini samarali boshqarish, mulk huquqlarini himoya qilish, shuningdek, iqtisodiy va ekologik barqarorlikni ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Geodezik ishlar yerning to'g'ri o'lchovlari va hududlarning aniq xaritalarini yaratish uchun zarur bo'lib, bu esa yer kadastrini yangilash va izchil yuritishga imkon beradi.

Kartografik ishlar esa, olingan geodezik ma'lumotlar asosida turli maqsadlar uchun kerakli xaritalarni yaratish jarayonini o'z ichiga oladi. Ushbu xaritalar nafaqat yer resurslarini boshqarishda, balki tabiiy ofatlar, infratuzilma loyihalari va boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ham muhim vosita hisoblanadi.

Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar, masalan, GPS tizimlari, total stansiyalar va GIS (Geografik axborot tizimlari), geodezik va kartografik ishlarni ancha soddalashtiradi va yanada aniqroq natijalar olish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, davlat yer kadastrini yuritishda geodezik va kartografik ishlar o'rtasidagi uyg'unlik va to'liq integratsiya, resurslarni boshqarish va yerga bo'lgan huquqlarni ta'minlashda muvaffaqiyatli va samarali tizimni yaratishga xizmat qiladi. Bu jarayonlar o'zaro bog'liq bo'lib, har biri o'zining mustaqil va bir-birini to'ldiruvchi ahamiyatiga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat kadastrlari to'g'risida" gi qonun.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat yer kadastrlari to'g'risida"gi qonun.
3. A. R. Bobojonov, Q. R. Raxmonov, A. J. G'ofirov "Yer Kadastrlari" Toshkent-2014.
4. I. Ixlosov, D. Rizayeva " Davlat Kadastrlari Asoslari" Toshkent-2020.